

Mateusz Karolak

Wydział Prawa i Administracji UŁ

Katedra Europejskiego Prawa Gospodarczego

Mateusz Karolak *Prawne aspekty ochrony dóbr własności intelektualnej w ramach modelu zarządzania rozwiązaniami innowacyjnymi „open innovation”*

WSTĘP

Analiza doświadczeń krajów wysoko rozwiniętych umożliwia sformułowanie ogólnego wniosku, iż współpraca nauki i gospodarki przynosi wymierne korzyści zarówno współpracującym partnerom, jak i korzystającemu z wyników takiej współpracy społeczeństwu informacyjnemu. Kontakty pomiędzy podmiotami gospodarczymi a jednostkami naukowymi odbywają się głównie poprzez wykorzystanie instrumentów prawnych umożliwiających komercjalizację wyników badań naukowych, jednak należy zauważyć, że współpraca nie ogranicza się jedynie do prostego i wybiórczego wykorzystywania efektów pracy naukowców w rozwoju ogólnie pojmowanej przedsiębiorczości. Taka współpraca musi bowiem polegać również na przedstawianiu przez przedstawicieli biznesu problemów, które wymagają rozwiązania, a jednocześnie stanowią zachętę do podjęcia przez naukowców wysiłku intelektualnego w granicach posiadanych kompetencji. Tylko zapewnienie możliwości wykorzystania wyników badań naukowych w praktyce zapewnia zainteresowanie przedsiębiorców współpracą ze środowiskiem akademickim, naukowcom zaś umożliwia weryfikację podejmowanych przez nich wysiłków intelektualnych.

Jednocześnie wśród przedsiębiorców sektora małych i średnich przedsiębiorstwach (dalej jako „MŚP”) w regionie łódzkim wzrasta wykorzystanie technologii ICT, w szczególności w zakresie usług teleinformatycznych do obsługi klientów lub kontrahentów¹. Wykorzystanie technologii ICT w sektorze MŚP powinno mieć pozytywny wpływ na rozwój społeczeństwa informacyjnego, ułatwiając i optymalizując przepływ informacji i idei zarówno pomiędzy samymi przedsiębiorcami, jak i pomiędzy przedsiębiorcami a jednostkami naukowymi. W rzeczywistości jednak przepływ informacji jest ograniczony, a przyczyną tego stanu rzeczy jest niski poziom zaufania społecznego oraz brak wypracowanego modelu partnerstwa we wzajemnych relacjach, co stwarza bariery dla

¹ Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Łódzkiego LORIS 2030, s. 17.

współpracy i podejmowania obopólnie korzystnych przedsięwzięć na styku sfery gospodarki i sfery nauki². Odpowiedź na dostrzegane bariery w komunikacji i przepływie informacji stanowi przyjęcie modelu „*open innovation*” w zarządzaniu rozwiązaniami innowacyjnymi w sektorze MŚP.

MODEL ZARZĄDANIA ROZWIĄZANAMI INNOWACYJNYMI „OPEN INNOVATION”

Światowa kariera pojęcia „*open innovation*” i opartego na nim modelu zarządzania w MŚP rozwiązaniami innowacyjnymi - dobrami własności intelektualnej - często przeciwstawianego modelowi tzw. „*zamkniętych innowacji*” (z ang. *closed innovation*), wymaga przybliżenia znaczenia tego pojęcia i próby umiejscowienia go w polskiej rzeczywistości prawnej.

Koncepcja modelu zarządzania własnością intelektualną w oparciu o „*open innovation*” została opracowana przez amerykańskiego naukowca Henry’ego Chesbrougha pracującego na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley. Zgodnie z tą koncepcją zastosowaną do środowiska biznesowego MŚP, małe i średnie przedsiębiorstwa nie mają wystarczających środków finansowych i zasobów ludzkich do zakładania i prowadzenia w ramach swojej struktury organizacyjno-prawnej rozbudowanych działów badawczo – rozwojowych w celu opracowywania nowych innowacyjnych rozwiązań technicznych lub modyfikacji istniejących rozwiązań technicznych mogących znaleźć przemysłowe zastosowania i wygenerować tym samym zyski dla przedsiębiorcy³.

Zakładając, iż rozwój MŚP, jak każdego innego przedsiębiorstwa, powinien być oparty na wiedzy, w przypadku gdy MŚP nie dysponuje zapleczem badawczo – rozwojowym, zmuszone jest nabywać tę wiedzę od innych przedsiębiorców. Nabycie wiedzy od innych przedsiębiorców wymaga zaś, po pierwsze, zaangażowania znaczących środków finansowych, przykładowo na opłaty licencyjne bądź odkupienie patentów, po drugie, co najważniejsze, nie gwarantuje, iż zakupiona wiedza zostanie następnie z sukcesem

² Praca zbiorowa pod red. A. Gabryś, *Najlepsze praktyki w zakresie współpracy ośrodków naukowych i biznesu przy wykorzystaniu środków EU*, s. 35, dostęp do wersji elektronicznej uzyskany w dniu 5.08.2014 r.: http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/ig_024.pdf

³ *Open Innovation and Intellectual Property Rights – The Two-edged Sword*, B. H. Hall, artykuł w wersji elektronicznej dostępny na stronie http://elsa.berkeley.edu/~bhhall/papers/BHH09_IPR_openinnovation.pdf (dostęp do wersji uzyskany w dniu 5.08.2014 r.).

wdrożona i przyjęta przez odbiorcę końcowego – konsumenta. Zakup wiedzy od innego przedsiębiorcy nie daje zatem żadnej gwarancji przyszłego zysku⁴.

Koncepcja modelu zarządzania wiedzą „*open innovation*” również nie daje takich gwarancji, niemniej w znaczącym stopniu ogranicza ryzyko związane z wdrażaniem rozwiązań opartych na wiedzy w przedsiębiorstwie, dzieli bowiem to ryzyko na wiele podmiotów obrotu gospodarczego. Upraszczając, najczęściej stosowany obecnie wśród przedsiębiorców model zarządzania własnością intelektualną polega na osiąganiu przewagi konkurencyjnej poprzez uzyskiwanie ochrony na wypracowane rozwiązania techniczne. Model tej ochrony gwarantuje jej beneficjentowi wyłączność praw do opracowanego przez przedsiębiorcę rozwiązania technicznego. Tym samym, przedsiębiorca, który uzyskał wyłączne prawo do danego rozwiązania technicznego, ma pełną swobodę w podejmowaniu decyzji co do losu tegoż rozwiązania, w szczególności może zdecydować o nieujawnianiu rozwiązania na zewnątrz przedsiębiorstwa i uniemożliwieniu jego modyfikacji w celu dostosowania go do potrzeb rynku i potrzeb społeczeństwa informacyjnego. Kosztem rozwoju wiedzy na temat danego rozwiązania, uzyskuje przewagę na rynku, gdyż uniemożliwia lub utrudnia innym przedsiębiorcom czy uczestnikom rynku stosowanie wypracowanego rozwiązania.

Koncepcja „*open innovation*” proponuje inne podejście, zachęcając przedsiębiorców do dzielenia się pomiędzy sobą wypracowaną indywidualnie wiedzą, w celu jej wspólnego dostosowania do potrzeb rynku i wykorzystania, przy zachowaniu obopólnych zysków. Należy jednak zastrzec, że idea „*open innovation*” nie ma nic wspólnego z ideą „*open source*”. O ile bowiem idea „*open source*” zakłada nieodpłatne dzielenie się wypracowanymi rozwiązaniami, jedynie pod warunkiem, że podmiot korzystający z rozwiązania w celu jego modyfikacji udostępni następnie zmodyfikowane przez siebie rozwiązanie również w sposób nieodpłatny, o tyle model „*open innovation*” nie neguje potrzeby ochrony dóbr własności intelektualnej, lecz wskazuje, że w dobie współczesnych technologii zamykanie dostępu do wypracowanych przez siebie rozwiązań technicznych, utrzymywanie dużych działów badawczo – rozwojowych i prowadzenie kosztownych sporów sądowych o ochronę swoich patentów stanowi marnotrawienie czasu, pieniędzy i zasobów ludzkich, które mogłyby być

⁴ *The Era of Open Innovation*, H. W. Chesbrough, artykuł w wersji elektronicznej dostępny na stronie <http://sloanreview.mit.edu/article/the-era-of-open-innovation/> (dostęp do wersji uzyskany w dniu 4.08.2014 r.).

wykorzystane do maksymalizacji zysków płynących ze współpracy przy wymianie wiedzy z innymi przedsiębiorcami⁵.

W kontekście powyższych rozważań centralne miejsce zajmuje pojęcie wiedzy, a w zasadzie jej nośników, jakimi są dobra niematerialne oraz problematyka ich właściwej ochrony prawnej. Podkreślenia wymaga, iż stosowanie modelu „*open innovation*” w zakresie zarządzania dobrami własności intelektualnej w przedsiębiorstwie nie wyklucza potrzeby uzyskiwania ochrony przewidzianej przepisami prawa własności przemysłowej lub stosowania ochrony na gruncie przepisów regulujących tajemnicę przedsiębiorstwa.

OCHRONA DÓBR INTELEKTUALNYCH

Efekty pracy intelektualnej człowieka stanowią dobro niematerialne. Pojęcie zaś dobra niematerialnego stanowi przedmiot zainteresowania prawa własności intelektualnej. Jednocześnie, pojęcie dobra niematerialnego jest przeciwstawiane pojęciu rzeczy, czyli tych materialnych części przyrody, które w stosunkach gospodarczych mogą być traktowane jako dobra samoistne⁶. W przeciwieństwie do pojęcia „rzeczy” dobro niematerialne to pewne niematerialne wartości, które, jeżeli stanowi efekt pracy intelektualnej człowieka, to wówczas powinny być chronione ze względów na posiadane walory estetyczne, praktyczne lub użytkowe⁷. Niematerialny charakter wskazanych dóbr oznacza, że nie występują one w otaczającej rzeczywistości jako przedmioty fizycznie dostrzegalne. Istnieją natomiast obok dóbr materialnych, czyli rzeczy, które stanowią jedynie substrat umożliwiający ich poznanie.

Spośród dóbr niematerialnych stanowiących efekt działalności intelektualnej człowieka, można wyróżnić utwory, będące przedmiotem prawa autorskiego, oraz rozwiązania i oznaczenia, które stanowią przedmiot prawa własności przemysłowej⁸.

Utwór jest ujmowany jako przejaw działalności twórczej człowieka o indywidualnym charakterze i ustalony w jakikolwiek sposób⁹. Pojęcie rozwiązania zaś obejmuje wynalazki oraz inne kategorie wskazane przepisami prawa. O ile jednak utwory, jako dobra niematerialne, są prawnie chronione bez względu na ich przeznaczenie czy wartość, o tyle rozwiązania, w szczególności zaś wynalazki, uzyskują jako dobra niematerialne ochronę wyłącznie po spełnieniu dodatkowej przesłanki – wykażą zdolność do przemysłowego

⁵ *Open Innovation Benefits for SMEs*, opracowanie w wersji elektronicznej dostępne na stronie <http://www.euris-programme.eu/en/documents> (dostęp do wersji w dniu 4.08.2014 r.).

⁶ W.J. Katner [w:] *Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz*, pod red. M. Pyziak-Szafnickiej, Warszawa 2009, s. 468.

⁷ R. Golat, *Dobra niematerialne. Kompendium prawne*, Bydgoszcz-Warszawa 2005, s. 16.

⁸ U. Promińska [w:] *Prawo własności przemysłowej*, pod red. U. Promińskiej, Warszawa 2005, s. 16.

⁹ R. Golat, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2008, s. 33-37.

wykorzystania¹⁰. Ponadto, różnice pomiędzy wymienionymi dobrami niematerialnymi są widoczne przy porównaniu przedmiotu ich ochrony. W przypadku utworów, prawo chroni sposób ich wyrażenia. W przypadku zaś rozwiązań, dobrem chronionym jest pomysł zawarty w sposobie ich wykorzystania.

Zarówno utwory jak i rozwiązania, jako dobra niematerialne, przedstawiają określoną wartość majątkową, zapewniającą korzyści podmiotowi uprawnionemu do wykonywania przysługujących do nich praw¹¹. Niematerialny charakter przedstawionych dóbr uniemożliwia fizyczną ochronę tej wartości majątkowej. Brak możliwości fizycznej ochrony dobra niematerialnego idzie w parze z łatwością korzystania przez inne osoby z tego dobra, w tym z łatwością ich kopiowania i przetwarzania. Jednocześnie, wytworzenie dobra niematerialnego, takiego jak utwór czy rozwiązanie, niesie za sobą spore nakłady zarówno finansowe jak i umysłowe, zaś koszty wykorzystania tych dóbr, ich kopiowanie czy realizacja w praktyce, są wielokrotnie niższe¹². W tym kontekście pojawia się zatem problem zapewnienia skutecznej ochrony prawnej podmiotowi, który swoim nakładem sił i środków doprowadził do powstania danego dobra niematerialnego.

Zapewnienie skutecznej ochrony mają gwarantować instrumenty prawne przewidziane przepisami prawa własności intelektualnej. **U podstaw ochrony leży stanowisko kładące nacisk na konsekwencje ekonomiczne, zgodnie z którym prawo własności intelektualnej stanowić ma zachętę dla autorów i wynalazców do dalszej twórczości.** Celem prawa własności intelektualnej, przyznającej podmiotom uprawnionym monopol na korzystanie z przedmiotu ochrony, który umożliwia im czerpanie zysków, jest także dostarczanie społeczeństwu informacyjnemu dóbr koniecznych do dalszego postępu. Z tego względu, przyjęte również i w Polsce rozwiązania prawne dotyczące ochrony dóbr niematerialnych, wzorowane są na prawie własności rzeczy. Dodatkowo, prawa te mają charakter majątkowy i powstają na podstawie decyzji administracyjnej organu państwowego.

Wyłączny charakter opisywanych praw oznacza, że uprawnionemu podmiotowi przyznana jest określona sfera monopolu, którego treść obejmuje prawo do wyłącznego korzystania w sposób zarobkowy lub zawodowy z chronionego dobra¹³. Bezwzględny charakter praw własności przemysłowej umożliwia wykonywanie uprawnień w stosunku do dóbr będących przedmiotem monopolu ze skutecznością względem wszystkich innych

¹⁰ W. J. Katner [w:] *System prawa prywatnego. Prawo cywilne-część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2007, s. 1237.

¹¹ T. Szymanek, *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2008, s. 21.

¹² M. du Vall, *Prawo patentowe*, Warszawa 2008, s. 22.

¹³ U. Promińska [w:] *Prawo własności przemysłowej*, pod red. U. Promińskiej, Warszawa 2005, s. 22.

uczestników obrotu prawnego. Osoby trzecie nie mogą wkraczać w sferę uprawnień przewidzianych monopolem przyznanym uprawnionemu, poza wyjątkami przewidzianymi w prawie. Majątkowy charakter praw własności przemysłowej wskazuje zaś, że mogą być one skutecznie zbywane.

OCHRONA DÓBR INTELEKTUALNYCH W PRAWIE POLSKIM

Koncepcja ochrony dóbr niematerialnych w Polsce realizowana jest w oparciu o cztery ustawy:

1. ustawę z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (Dz. U. 1964r., nr 16 poz.93);
2. ustawę z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. 2006 r. Nr 90 poz. 631, z późn. zm.);
3. ustawę z dnia 30 czerwca 2000 roku Prawo własności przemysłowej (Dz. U. 2003 r. Nr 119 poz. 1117, z późn. zm.);
4. ustawę z dnia 16 kwietnia 1993 roku o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. 2003 r. Nr 153 poz. 1503, z późn. zm.);

W oparciu o przepisy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych chroniona jest wszelka działalność twórczą, artystyczną i naukową, która w dostateczny sposób wyróżnia się spośród innych istniejących dokonań. Przepisy powołanej ustawy chronią zarówno prawa osobiste autora, czyli osoby, która stworzyła utwór objęty przepisami prawa autorskiego, jak i sam utwór przed naruszeniami dokonanymi przez inne podmioty. Ochrona przysługująca na gruncie przepisów prawa autorskiego przysługuje autorowi już w momencie powstania utworu, niezależnie od dopełnienia jakichkolwiek formalności.

Przedmiotem ochrony prawami własności przemysłowej są rozwiązania o charakterze technicznym. Rozwiązania o charakterze technicznym są dobrami, których rola i znaczenie ujawniają się w szeroko rozumianym przemyśle, a które dodatkowo stanowią wynik wysiłku umysłu ludzkiego. Ze względu na szybki rozwój techniki, prawo nie definiuje poszczególnych kategorii rozwiązań, wskazując jedynie warunki, jakie to rozwiązanie powinno spełniać, aby mogło uzyskać ochronę prawną. Jednym z praw na dobrach własności przemysłowej jest patent, którego konstrukcja opiera się na cywilnym prawie podmiotowym. Zapewnia on ochronę prawną wynalazków, ujmowanych jako rozwiązania techniczne nie wynikające w sposób oczywisty z dotychczasowego stanu wiedzy i nadające się do zastosowania. Polskie przepisy regulujące problematykę własności przemysłowej nie zawierają definicji wynalazku. Wskazuje natomiast na cechy, jakie powinien posiadać każdy wynalazek, żeby mógł być

chroniony patentem. Cechy te są określane mianem przesłanek zdolności patentowej, ich suma zaś, to zdolność patentowa wynalazku do bycia przedmiotem patentu¹⁴. Zdolność patentową mają wszystkie wynalazki, wśród nich zaś zarówno produkty jak i procesy, ze wszystkich dziedzin techniki, pod warunkiem że są nowe, zawierają element wynalazczy i nadają się do przemysłowego stosowania.

Spełnienie przesłanki technicznego charakteru przez wynalazek zgłaszany do opatentowania wymaga oceny, czy mieści się on w ramach którejkolwiek z dziedzin techniki. Pojęcie „techniki” ma być rozumiane, co do zasady, jako ogół znanych metod i sposobów oddziaływania na materię, obliczonych na zaspokojenie indywidualnych lub zbiorowych potrzeb ludzkich¹⁵.

Kolejną przesłanką zdolności patentowej, wymienioną jest element lub poziom wynalazczy, określany również jako synonim terminu „nieoczywistość”. Spełnienie powyższej przesłanki wymaga od wynalazku, aby nie wynikał on w sposób oczywisty z zastanego stanu techniki, przy uwzględnieniu wiedzy i umiejętności przeciętnego naukowca czy inżyniera. Przesłanka poziomu wynalazczego oznacza również, że wynalazek musi rozwiązywać problem o charakterze technicznym.

Ostatnia przesłanka dotyczy przemysłowej stosowalności, czyli możliwości użycia wynalazku w sensie technicznym w jakiegokolwiek działalności przemysłowej. Przesłanka przemysłowej stosowalności jest spełniona wówczas, gdy wynalazek gwarantuje powtarzalność rezultatu, oraz jest użyteczny w jakiegokolwiek dziedzinie praktycznej działalności człowieka.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na wymóg nowości wynalazku. Nowość jest określana jako taka cecha wynalazku, która powoduje, że nie jest on częścią wcześniejszego (tzn. sprzed momentu „pojawienia się” wynalazku) stanu techniki. Jednocześnie stan techniki powinien być określony w skali światowej. Niemożliwe jest zatem uzyskanie patentu, jeżeli zgłaszany wynalazek został już wcześniej w jakiś sposób ujawniony.

Sam patent na wynalazek, jako prawo podmiotowe, statuuje **monopol prawny do korzystania przez uprawnionego z rozwiązania będącego przedmiotem zgłaszanego wynalazku**¹⁶. Do cech charakterystycznych patentu należy jego określony prawnie zakres, wyznaczony czasem trwania, terytorium udzielonej ochrony, zakresem przedmiotowym

¹⁴ W. Rakoczy, *Patenty [w:] Własność intelektualna w Światowej Organizacji Handlu*, pod red. J. Barty, R. Markiewicza, Kraków 1998, s. 82.

¹⁵ S. Sołtysińskie, *Prawo wynalazcze [w:] System prawa własności intelektualnej*. Tom III, pod red. J. Szwej, A. Szjkowskiego, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1990, s. 29.

¹⁶ W. Kotarba, *Ochrona własności przemysłowej w gospodarce polskiej*, Warszawa 2000, s. 64.

ochrony oraz wskazaniem sposobów korzystania z wynalazku. Poza wskazanymi cechami patent, jako konstrukcja prawa podmiotowego, wyróżnia się jeszcze bezwzględną skutecznością, majątkowym i formalnym charakterem. Bezwzględny charakter prawa podmiotowego ujawnia się w momencie naruszenia patentu, czyli bezprawnym wkroczeniu w zakres monopolu przysługującego podmiotowi uprawnionemu, które pociąga za sobą określone sankcje prawne.

Przedmiotem ochrony prawami własności przemysłowej są także dobra niematerialne o charakterze rynkowo-marketingowym, do których zalicza się między innymi znaki towarowe i wzory przemysłowe. Podobnie jak w przypadku rozwiązań o charakterze technicznym, w celu uzyskania ochrony prawami własności przemysłowej wymienione dobra niematerialne muszą spełniać określone w prawie warunki. Przyznanie ochrony wynalazkom, znakom towarowym czy wzorom przemysłowym odbywa się po przeprowadzeniu odpowiedniego dla nich postępowania (np. patentowego).

Ochrona prawami własności przemysłowej powstaje na mocy decyzji administracyjnej wydawanej w Polsce przez centralny organ administracji państwowej – Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej albo przez odpowiedni urząd bądź organ międzynarodowy, po przeprowadzeniu skomplikowanej procedury i uiszczeniu przez zgłaszającego stosownych opłat urzędowych.

Prawo autorskie i prawo własności przemysłowej nie jest jedynym działem prawa, w ramach którego przedsiębiorca może poszukiwać ochrony swych interesów. Polski ustawodawca przyjął bowiem model kumulatywnej ochrony dóbr niematerialnych, co powoduje potencjalną możliwość zaistnienia takiej sytuacji, w której to samo dobro niematerialne może być chronione na podstawie prawa autorskiego, na podstawie prawa własności przemysłowej, a także na podstawie regulacji dotyczących zwalczania nieuczciwej konkurencji, na przykład w zakresie chronionej tajemnicy przedsiębiorstwa. Ponadto, w zakresie nieuregulowanym w żadnym z wymienionych aktów, ochrony należy poszukiwać w Kodeksie cywilnym.

MODELE ZARZĄDZANIA DOBRAMI INTELEKTUALNYMI W SEKTORZE PRZEDSIĘBIORSTW MŚP

Powyższe rozważania przybliżają zasady ochrony dóbr niematerialnych przyjęty w polskim ustawodawstwie i stanowią wstęp do analizy sposobu zarządzania dobrami własności intelektualnej w przedsiębiorstwie w oparciu o model „*open innovation*”,

przeciwstawiany dotychczas powszechnie wykorzystywanemu modelowi „*closed innovation*”.

Ostatni z wymienionych modeli, korzystając z wynikającej z przepisów konstrukcji praw ochronnych na dobrach niematerialnych opartej na prawie własności i dozwolonego monopolu na korzystanie z wyników swojej działalności intelektualnej, nie przystaje do nowoczesnego, dynamicznie rozwijającego się rynku, wymuszającego wprowadzanie coraz to nowszych rozwiązań w oparciu o zmieniające się preferencje konsumentów. Oparcie swojego systemu zarządzania innowacjami o model „*closed innovation*” w celu uzyskania przewagi rynkowej nad konkurentami w myśl zasady „*kto pierwszy ten lepszy*” wymaga zaangażowania znacznych środków finansowych i zasobów ludzkich. Tylko bowiem w ten sposób możliwe jest wykorzystanie wiedzy tych ludzi w celu opracowywania nowych rozwiązań. Jednocześnie, zaangażowanie tych środków i zasobów powoduje, że przedsiębiorca nie chce dzielić się z innymi podmiotami działającymi na rynku wypracowaną przez siebie wiedzą, nawet w sytuacji, gdy wiedza ta nie znajduje chwilowo praktycznego zastosowania umożliwiającego jej wykorzystanie w celu maksymalizacji zysków. W oparciu o instrumenty prawne przewidziane dla ochrony dóbr niematerialnych przedsiębiorca ma prawo taką wiedzę ukrywać przez określony czas i czynić ją niedostępną dla innych przedsiębiorców.

Skutki takiego zachowania przedsiębiorcy uderzają bezpośrednio w konsumentów, którzy nie otrzymują lepszego produktu z uwagi na obawę przedsiębiorcy posiadającego innowacyjne rozwiązanie przed działaniami konkurenta, który, gdyby wszedł w posiadanie wiedzy przedsiębiorcy innowacyjnego, mógłby ją wykorzystać na rynku bez konieczności ponoszenia wysokich kosztów jej wytworzenia. Winę za ten stan rzeczy ponosi jednak nie sama konstrukcja praw własności intelektualnej, przyznającej monopol przedsiębiorcy na korzystanie z efektów pracy intelektualnej jego samego lub jego pracowników, w tym również monopol na podjęcie decyzji o pozostawieniu innowacji w ukryciu ze szkodą dla konsumentów, lecz brak zaufania do działających na rynku innych przedsiębiorców, postrzeganych jako konkurentów a nie potencjalnych kontrahentów, z którym można nawiązać współpracę.

Zgodnie z założeniami modelu „*closed innovation*”, przedsiębiorca powinien działać samotnie na rynku i skupić się wyłącznie na wypracowywaniu zysku. W tym celu przedsiębiorca powinien samodzielnie poszukiwać i zatrudniać najzdolniejszych pracowników na rynku i, kusząc ich wysokimi zarobkami, uniemożliwiać konkurencji

przejęcie tychże pracowników. Aby możliwe było płacenie tym pracownikom wysokich wynagrodzeń, niezbędne jest generowanie znacznego zysku przed przedsiębiorcą. Zysk ten może być osiągnięty jedynie wówczas, gdy przedsiębiorca będzie najbardziej konkurencyjny na rynku, to znaczy, będzie oferował lepsze produkty za niższą cenę. Aby to było możliwe, powinien stale dysponować najbardziej aktualną wiedzą i w oparciu o tę wiedzę wprowadzać na rynek coraz to nowsze rozwiązania innowacyjne, ubiegając swoich konkurentów. Może jednak, co jest prostszym rozwiązaniem, uzyskiwać ochronę dla wypracowanych przez siebie rozwiązań innowacyjnych, i korzystając z uzyskanego w ten sposób monopolu, zachowywać wypracowaną wiedzę i rozwiązania dla siebie, przy jednoczesnym wyłączeniu możliwości korzystania z tej wiedzy i z tych rozwiązań przez konkurentów, co pozwoli mu zachować dotychczasowe zyski bez konieczności wprowadzania nowego produktu, przy jednoczesnym utrudnieniu lub uniemożliwieniu prowadzenia badań rozwojowych nad produktem przez innych przedsiębiorców.

Model „*open innovation*” jest odpowiedzią na niedoskonałości modelu „*closed innovation*”, przy jednoczesnym zachowaniu konstrukcji instrumentów prawnych chroniących dobra własności intelektualnej opartej o prawo własności i monopol prawny na korzystanie z opracowanych rozwiązań innowacyjnych. W przeciwieństwie jednak do modelu „*closed innovation*”, model „*open innovation*” opiera się przede wszystkim na zaufaniu, jako podstawowym elemencie prowadzenia działalności na rynku i podejmowania współpracy z kontrahentami. Współpraca pomiędzy kontrahentami jest bowiem centralnym pojęciem modelu „*open innovation*”. Przykładowo, w ramach tej współpracy, kontrahenci wymieniają się pomiędzy sobą posiadaną wiedzą na temat danego produktu i udzielają sobie nawzajem licencji na korzystanie z posiadanych patentów w celu dalszej modyfikacji produktu i w oparciu o wspólnie uzyskane rozwiązanie, jego sprzedaż na rynku przy zachowaniu obopólnych zysków. W ramach modelu „*open innovation*” dwóch przedsiębiorców nie musi już angażować osobno znacznych środków finansowych i zasobów ludzkich aby uzyskać to samo rozwiązanie – innowacyjny produkt – ale, kosztem niepewnych wyższych zysków i przewagi konkurencyjnej, podejmuje współpracę w celu wspólnego opracowania innowacyjnego produktu przy wykorzystaniu wspólnie posiadanej wiedzy i w celu wspólnego osiągania korzyści ze współpracy.

Powyższy model umożliwia zaangażowanie zaoszczędzonych środków w inne działania decydujące o konkurencyjności przedsiębiorcy. Jednocześnie pozwala uzyskiwać zyski z wypracowanej wiedzy, co w modelu „*closed innovation*” nie stanowiło o jego sile.

Wypracowane bowiem rozwiązania techniczne, co do których w danym momencie rozwoju przedsiębiorcy brak potrzeby ich praktycznego zastosowania u danego przedsiębiorcy, a które w modelu „*closed innovation*” należało ukryć przed rynkiem, w modelu „*open innovation*” powinno się udostępniać innym podmiotom działającym na rynku w zamian za opłatę licencyjną albo udział w zyskach pochodzących z ich wykorzystania przez te podmioty, które same mają pomysł na ich zastosowania przemysłowe albo w zamian za udostępnienie zmodyfikowanego rozwiązania opracowanego na bazie wiedzy dostarczonej przez pierwszego przedsiębiorcę, w celu jego dalszej modyfikacji i dalszego udostępniania.

Podkreślenia wymaga, iż niezależnie od wyboru modelu zarządzania dobrami własności intelektualnej w MŚP, nie wpływa to na zasadność podejmowania w oparciu o obowiązujące przepisy ochrony prawnej tych dóbr. Dobra niematerialne, jako przedstawiające niejednokrotnie większą wartość niż dobra materialne, powinny być chronione zarówno w ramach modelu „*closed innovation*” jak, lub przede wszystkim, w modelu „*open innovation*”. Drugi ze wskazanych modeli wymaga nawet większego zwrócenia uwagi na problem odpowiedniego zabezpieczenia prawnego wartości intelektualnych w oparciu o zawierane porozumienia lub umowy licencyjne, które będą regulowały zasady wzajemnej współpracy pomiędzy dwoma lub większą ilością przedsiębiorców chcących dzielić się swoją wiedzą i czerpać z tego dodatkowe zyski.

PODSUMOWANIE

Problematyka wyboru modelu zarządzania dobrami własności intelektualnej w sektorze MŚP nie jest problemem prawnym, ale wyłącznie problemem wyboru skutecznego modelu prowadzenia działalności gospodarczej nastawionej na wiedzę i jej wykorzystanie w społeczeństwie informacyjnym, a więc w społeczeństwie otwartym na innowacje. Wdrażając rozwiązania biznesowe wynikające z modelu „*open innovation*” przedsiębiorca powinien nadal korzystać z instrumentów prawnej ochrony swojego dotychczasowego dorobku intelektualnego, w postaci know-how czy wynalazków lub wzorów przemysłowych, w oparciu o rozwiązania przyjęte przepisami prawa własności intelektualnej. Wypracowany zaś dorobek intelektualny, który chwilowo nie daje możliwości praktycznego jego zastosowania u danego przedsiębiorcy, powinien być przez niego udostępniony innym podmiotom działającym na rynku w oparciu o umowy licencji, umowy współpracy czy umowy konsorcjum.

Jednocześnie, odwołując się do doświadczeń krajów wysoko rozwiniętych, wypracowywane powinny być, przy udziale regulatora ogólnokrajowego, praktyki optymalizujące współpracę środowiska nauki i biznesu, przy uwzględnieniu czynników sprzyjających umacnianiu kontaktów pomiędzy ośrodkami akademickimi a przedsiębiorcami, takich jak otoczenie regulacyjne wspierające współpracę obydwu środowisk, precyzyjnie ujęta kwestia ochrony i zarządzania dobrami własności intelektualnej, stworzenie systemu zachęty dla pracowników naukowych prowadzących badania nad zagadnieniami, których rozwiązanie ma wymiar praktyczny, stworzenie jednostek organizacyjnych przy ośrodkach naukowych, które zajmowałyby się utrzymywaniem kontaktu z przedsiębiorcami, identyfikacją potrzeb przedsiębiorców, znajdowaniem rozwiązań poprzez komercjalizację wyników badań naukowych oraz zarządzaniem dobrami własności intelektualnej pracowników naukowych¹⁷.

Uwzględnienie powyższych czynników przy jednoczesnym budowaniu zaufania społecznego zarówno pomiędzy podmiotami gospodarczymi sektora MŚP jak i tymi podmiotami a jednostkami naukowymi, przy wykorzystaniu modelu zarządzania innowacyjnością opartym o metodologię „open innovation” przyczyni się do rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

WYKAZ LITERATURY

1. Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Łódzkiego LORIS 2030, s. 17.
2. A. Gabryś, *Najlepsze praktyki w zakresie współpracy ośrodków naukowych i biznesu przy wykorzystaniu środków EU*, Wyd. Fundacja Aurea Mediocritas, Warszawa, 20.12.2008, s. 35, dostęp do wersji elektronicznej uzyskany w dniu 5.08.2014 r.: http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/ig_024.pdf
3. B. H. Hall, *Open Innovation and Intellectual Property Rights – The Two-edged Sword*, artykuł w wersji elektronicznej dostępny na stronie (dostęp w dniu 5.08.2014 r.): http://elsa.berkeley.edu/~bhall/papers/BHH09_IPR_openinnovation.pdf
4. H. W. Chesbrough, *The Era of Open Innovation*, artykuł w wersji elektronicznej dostępny na stronie <http://sloanreview.mit.edu/article/the-era-of-open-innovation/> (dostęp w dniu 4.08.2014 r.).
5. *Open Innovation Benefits for SMEs*, opracowanie w wersji elektronicznej dostępne na stronie <http://www.euris-programme.eu/en/documents> (dostęp w dniu 4.08.2014 r.).
6. W.J. Katner [w:] *Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz*, pod red. M. Pyziak-Szafnickiej, Warszawa 2009, s. 468.
7. R. Golat, *Dobra niematerialne. Kompendium prawne*, Bydgoszcz-Warszawa 2005, s. 16.
8. U. Promińska [w:] *Prawo własności przemysłowej*, pod red. U. Promińskiej, Warszawa 2005, s. 16.
9. R. Golat, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2008, s. 33-37.
10. W. J. Katner [w:] *System prawa prywatnego. Prawo cywilne-część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2007, s. 1237.
11. T. Szymanek, *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2008, s. 21.
12. M. du Vall, *Prawo patentowe*, Warszawa 2008, s. 22.
13. U. Promińska [w:] *Prawo własności przemysłowej*, pod red. U. Promińskiej, Warszawa 2005, s. 22.
14. W. Rakoczy, *Patenty [w:] Własność intelektualna w Światowej Organizacji Handlu*, pod red. J. Barty, R. Markiewicza, Kraków 1998, s. 82.

¹⁷ Praca zbiorowa pod red. A. Gabryś, *Najlepsze praktyki w zakresie współpracy ośrodków naukowych i biznesu przy wykorzystaniu środków EU*, s. 41, dostęp do wersji elektronicznej uzyskany w dniu 5 sierpnia 2014 r.: http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/ig_024.pdf

15. S. Sołtysiński, *Prawo wynalazcze* [w:] *System prawa własności intelektualnej*. Tom III, pod red. J. Szwejla, A. Szjakowskiego, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1990, s. 29.
16. W. Kotarba, *Ochrona własności przemysłowej w gospodarce polskiej*, Warszawa 2000, s. 64.

STRESZCZENIE

Artykuł dotyczy problematyki ochrony prawnej dóbr własności intelektualnej w ramach modelu zarządzania innowacyjnymi rozwiązaniami „*open innovation*” w sektorze MŚP. Model zarządzania własnością intelektualną w oparciu o koncepcję „*open innovation*” wydaje się korzystnym rozwiązaniem dla przedsiębiorców nieposiadających wystarczających środków finansowych na prowadzenie prac badawczo – rozwojowych.

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie pojęcia dóbr własności intelektualnej oraz ich znaczenia dla rozwoju MŚP, jak również scharakteryzowanie obowiązujących w Polsce instrumentów prawnej ochrony tych dóbr. Bliższa analiza przepisów chroniących innowacyjne rozwiązania uprawnia do wniosku, iż dokonanie przez przedsiębiorcę wyboru modelu „*open innovation*” jako sposobu zarządzania własnością intelektualną w przedsiębiorstwie może służyć rozwojowi społeczeństwa opartego na wiedzy.

Słowa kluczowe:

„*open innovation*”, własność intelektualna, zarządzanie innowacjami, społeczeństwo.